

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра фінансів

РЕФЕРАТ
кваліфікаційної роботи
на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності 8.07072 Фінанси, банківська справа та страхування
(шифр та найменування спеціальності)
за магістерською програмою професійного спрямування
«Державні та муніципальні фінанси»
(назва магістерської програми)

на тему: «Система пенсійного забезпечення в Україні: проблеми та
перспективи розвитку»
(назва теми)

Виконавець:

студент ЦЗФН факультету

Жукова Наталія Миколаївна _____
(прізвище, ім'я, по батькові) /підпис/

Науковий керівник:

к.е.н., доцент _____
(науковий ступінь, вчене звання)

Васютинська Людмила Анатоліївна _____
(прізвище, ім'я, по батькові) /підпис/

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. В сучасних умовах соціально-економічного розвитку одним із основних інститутів соціального захисту населення є система пенсійного забезпечення, яка призначена для запобігання бідності серед пенсіонерів, задоволення їх основних потреб, заміщення втрачених доходів і підтримки звичного рівня життя людини після втрати працездатності. Разом із цим, огляд стану пенсійних систем країн світу дозволяє стверджувати, що теоретичні та практичні аспекти пенсійного забезпечення не є досконалими і потребують подальшого дослідження.

Особливо актуальним це питання є для України, сучасний стан пенсійного забезпечення якої характеризується глибокою кризою, що проявляється в зростаючому дефіциті ПФУ, який фінансується за рахунок держбюджету. Україна є найбільш швидко старіючою країною світу, і, як наслідок, частка пенсіонерів стрімко зростає; пенсійний внесок є одним із найбільших в світі, а пенсійні виплати одними із найнижчих в Європі.

Дослідженню пенсійного забезпечення, присвятили свої праці низка вітчизняних та зарубіжних вчених. Зокрема державне пенсійне забезпечення досліджували А. Скрипник, Т. Кравчук, Т. Дідковська, В. Толуб'як, В. Олексійко, Т. Бондалетова, О. Долгова, В. Візницька, Є. Заєць, Н. Нарожна, Ю. Привалов, Б. Умурзаєв, Н. Внукова І. Беринцева та інші. Цю сферу постійно аналізують державні органи, такі як Пенсійний фонд України, Міністерство фінансів України, Державна казначейська служба України та інші.

Наявність актуальних теоретичних і практичних проблем у сфері пенсійного забезпечення зумовили вибір теми дипломного дослідження, визначення її мети, основних завдань, об'єкту, предмету і методів дослідження.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є поглиблення теоретичних засад системи пенсійного забезпечення та визначення її шляхів удосконалення.

Для досягнення встановленої мети поставлено такі **завдання**:

- вивчити еволюцію розвитку системи пенсійного забезпечення;
- розкрити економічний зміст, необхідність і склад системи пенсійного забезпечення;
- визначити джерела формування та використання коштів Пенсійного фонду:
- проаналізувати основні тенденції та проблеми функціонування системи пенсійного забезпечення;
- здійснити оцінювання стану солідарної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування;
- з'ясувати особливості функціонування системи пенсійного забезпечення на локальному рівні (на прикладі Пенсійного фонду України УПФУ у Малиновському районі м. Одеси);
- дослідити міжнародний досвід щодо реформування системи пенсійного забезпечення з метою його застосування в українську практику;
- визначити вектори вдосконалення загальнообов'язкового державного пенсійного страхування

– обґрунтувати доміанти розвитку накопичувальної та недержавної систем пенсійного забезпечення.

Об'єктом дослідження є процес управління фінансовими ресурсами пенсійного забезпечення.

Предмет дослідження виступають економічні відносини з приводу формування і використання Пенсійного фонду.

Методи дослідження. У процесі дослідження використано діалектичний метод наукового пізнання, а також загальнонаукові методи пізнання: методи теоретичного узагальнення, комплексного аналізу (для дослідження теоретичних засад системи пенсійного забезпечення), порівняння та системного підходу (для аналізу проблематики та практики функціонування системи пенсійного забезпечення в Україні), метод синтезу (при аналізі вітчизняного і зарубіжного досвіду реформування системи пенсійного забезпечення), методи узагальнення та деталізації (для розробки пропозицій щодо вдосконалення системи пенсійного забезпечення).

Інформаційна база дослідження. У ході дослідження використано Закони України, Постанови Кабінету Міністрів України, інформаційні джерела матеріали Пенсійного фонду України, Міністерства фінансів України, Державної служби статистики України, Світового банку, наукові доробки та монографічні видання вітчизняних та зарубіжних учених.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (94 найменувань) та 1-го додатка. Загальний обсяг роботи становить 105 сторінок. Основний зміст викладено на 91 сторінках. Робота містить 13 таблиць, 23 рисунків.

Публікації та апробація результатів дослідження. За результатами виконання кваліфікаційної роботи магістра опубліковано: Жукова Н.М. Реформування пенсійного забезпечення в зарубіжних країнах: досвід для України / Н. М. Жукова // Студентська науково-практична конференція фінансово-економічного факультету Одеського національного економічного університету: «Фінансові аспекти розвитку держави, регіонів та суб'єктів господарювання: сучасний стан та перспективи», 24 листопада 2017 року; Жукова Н.М. Солідарна пенсійна система: стан, проблеми та шляхи удосконалення. / Н.М. Жукова //Збірник студентських наукових праць. ОНЕУ. Кафедра фінансів. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://oneu.edu.ua/pages/cath/finans/>.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі «*Теоретичні засади системи пенсійного забезпечення*» розглянуто еволюційні процеси, економічний зміст, необхідність і склад пенсійного забезпечення, а також джерела формування і використання коштів Пенсійного фонду.

У другому розділі «*Проблематика та практика функціонування системи пенсійного забезпечення в Україні*» проаналізовано основні тенденції та проблеми функціонування системи пенсійного, оцінено стан солідарної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, особливості функціонування системи пенсійного забезпечення на локальному рівні (на прикладі Пенсійного фонду України УПФУ у Малиновському районі м. Одеси).

У третьому розділі «*Шляхи забезпечення системи пенсійного забезпечення*» запропоновано застосування міжнародного досвіду щодо реформування системи пенсійного забезпечення в українську практику, вектори вдосконалення загальнообов'язкового пенсійного страхування та доміанти розвитку накопичувальної і недержавної систем пенсійного забезпечення.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило зробити висновки, основні з яких:

1. Узагальнюючи існуючі в літературі підходи до трактування поняття «пенсійне забезпечення» встановлено, що під останнім слід розуміти систему правових, економічних, організаційно-адміністративних, соціальних, фінансових заходів щодо підтримки та захисту осіб від матеріальної незабезпеченості внаслідок втрати працездатності за віком, інвалідністю або втратою годувальника громадян.

2. За результатами вивчення еволюції системи пенсійного страхування можна зробити висновок, що його розвиток пройшов такі етапи: етап стихійного зародження через виникнення кас взаємодопомоги, створення добровільних страхових організацій; етап становлення державного регулювання, якому характерне втручання держави у процесі пенсійного страхування, та зародження солідарної системи пенсійного страхування; перехідний етап, який характерний тільки для постсоціалістичних країн, що стали на шлях розвитку ринкових відносин.

3. Враховуючи теоретичні засади функціонування системи пенсійного забезпечення визначено структуру пенсійної системи, виходячи з якої існує три рівні. Першим є солідарна система, яка базується за принципом солідарності поколінь і передбачає здійснення поточних виплат пенсіонерам за рахунок пенсійних відрахувань працюючих. Другим – накопичувальна система, яка здійснюється за рахунок сплати внесків до накопичувального фонду працівниками чи роботодавцями від їхнього імені. Третій рівень – добровільна система особистих пенсійних внесків, що формується повністю за рахунок особистих внесків і виплачується як додаткова пенсійна допомога за рахунок особистих пенсійних заощаджень.

4. Виявлено й узагальнено основні чинники, що впливають на функціонування пенсійного забезпечення. Зокрема, старіння населення, що супроводжується змінами його демографічного складу зростання зайнятості у неформальному секторі економіки і неповної зайнятості, відмова молодих громадян від участі у національних або професійних пенсійних системах призвели до збільшення фінансового навантаження на солідарні пенсійні системи.

Обґрунтовано, що демографічна ситуація, яка склалася сьогодні у світі та в Україні, негативно впливає на економіку та соціальну сферу, спонукає до радикальних перетворень. Самі по собі демографічні зміни (нижча народжуваність і довша тривалість життя), виходячи зі світових тенденцій є незворотними. Тому демографічні зміни мають бути обов'язково враховані при реформуванні пенсійної системи.

5. Виявлено незбалансованість дохідної та видаткової частин бюджету Пенсійного фонду України. Аналіз функціонування солідарної системи показав, що значна частина доходів Пенсійного фонду формується завдяки власним коштам із залученням переданих ресурсів, а саме – коштів з Держбюджету. Сформованих за

рахунок пенсійних внесків власних коштів є замало для того, щоб повністю профінансувати відповідні видатки.

6. Проведене дослідження світового досвіду пенсійного забезпечення, України у тому числі, дозволяє зробити висновки, що пенсійні системи різних країн світу мають схожу структуру із певними відмінностями, які пояснюються особливостями соціально-економічного, політичного та демографічного, а відповідно й організаційно-правового характеру. Найбільшого поширення у світовій практиці набули програми пенсійного страхування на солідарній основі. Серед інших популярних програм пенсійного страхування виділяють добровільні накопичувальні програми.

7. В Україні є необхідність впровадження накопичувальної системи пенсійного забезпечення, оскільки вона дозволить розвантажити солідарну систему, сформує індивідуальні накопичення громадян, дасть можливість залучати інвестиційний ресурс громадян на розбудову національної економіки, дасть поштовх розвитку національного фондового ринку.

8. Узагальнено теоретичні концепції та практичний досвід розвитку недержавного пенсійного забезпечення. Визначено, що впродовж останніх років у багатьох країнах світу у результаті реформування солідарних пенсійних систем значно зросла роль недержавного пенсійного забезпечення. З'ясовано особливості розвитку недержавних пенсійних фондів в Україні, що дає підстави для більш глибокого розуміння їх ролі у системі пенсійного забезпечення та розвитку фінансового ринку. Накопичуючи фінансові ресурси своїх учасників недержавні пенсійні фонди створюють джерело довготермінових інвестицій, забезпечують додаткові пенсійні виплати громадянам. З метою стимулювання розвитку недержавних пенсійних фондів запропоновано залучення пенсійних активів до фінансування високотехнологічних проектів підприємств, які працюють за пріоритетними напрямками розвитку сучасних технологій, що сприятиме проведенню структурної перебудови економіки країни і ефективного розвитку фінансових механізмів державного управління пенсійною системою.

9. Вдосконалення і реформування системи пенсійного забезпечення в Україні є основним завданням в країні.

Проведене дослідження дає змогу сформулювати ряд пропозицій щодо удосконалення системи пенсійного забезпечення в Україні:

- вивести заробітну плату з тіні шляхом проведення податкових реформ, що дозволить збільшити дохідну частину бюджету ПФУ;
- запровадити систему коригуючих коефіцієнтів розміру пенсії, яка не стимулюватиме населення до раннього виходу на пенсію з метою стимулювання продовження зайнятості Пенсійному фонду необхідно;
- створити додаткові робочі місця для працездатного населення з метою збільшення розмірів сплати страхових внесків до ПФУ;
- забезпечити інституціональну готовність пенсійної системи, яка передбачає створення інфраструктури та механізмів її ефективного управління;
- забезпечити обґрунтований рівень фіскального навантаження, яке зумовлює пенсійна система на фонд оплати праці.

- розширити напрями інвестування пенсійних активів за наявності сприятливих умов на фондовому ринку та макроекономічної стабільності;
- розробити та запровадити фінансові механізми зацікавленості для роботодавців, брати активну участь розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення;

Реалізація пропозицій забезпечить стійкий і збалансований розвиток пенсійної системи, гармонізацію з міжнародними та європейськими стандартами та вимогами, активізує діяльність виконавчих органів влади, роботодавців і громадян щодо досягнення високих стандартів пенсійного забезпечення, а також розвиток конкуренції між інституціями державного та приватного пенсійного забезпечення.

АНОТАЦІЯ

Жукова Н.М. «Система пенсійного забезпечення в Україні: проблеми та перспективи розвитку».

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра зі спеціальності «Фінанси, банківська справа та страхування» за магістерською програмою «Державні та муніципальні фінанси». - Одеський національний економічний університет. - Одеса, 2017.

У роботі розглядаються теоретичні аспекти функціонування системи пенсійного забезпечення, еволюція розвитку, визначено основні проблеми пенсійного забезпечення. Проаналізовано стан солідарної пенсійної системи, розвиток недержавних пенсійних фондів та узагальнено міжнародний досвід щодо реформування системи пенсійного забезпечення.

Запропоновано пропозиції щодо можливості удосконалення функціонування пенсійного забезпечення в Україні шляхом впровадження накопичувальної системи та розвантаженням солідарної системи.

Ключові слова: пенсійне забезпечення, пенсія, пенсійна реформа, солідарна система, накопичувальна система, недержавне пенсійне забезпечення, Пенсійний фонд, демографічна ситуація.

ANNOTATION

Zhukova N.M. «The Pension System in Ukraine: Problems and Prospects for Development»

Qualifying work on obtaining a master's degree in the specialty «Finance, Banking and Insurance» under the master's program «State and Municipal Finance». – Odessa National Economics University. – Odessa, 2017.

The work deals with with theoretical aspects of functioning pension system, evolution of development. The State pay-as-you-go Pension System, the development of non-state pension funds and the international experience in reforming Pension System were analyzed..

Suggestions of improvement pension system in Ukraine were proposed. by introduction of the story system and unloading of the solidarity system.

Keywords: pension providing, pension, pension reform, pay-as-you-go pension system , story system, non-state pension providing, Pension Fund, demographic situation.